1904. 3454.

De Derde Afzending
Van de, in het

RYK DER DOODEN

Gehoudene t'Samenspraak tusschen den Onthalsden

Hr. JOHANN: GOTTFRIED RÖSNER,

Geweezen Hoog-geächte Presidént en Opper-Burgermeester der Stad THORN, en

Dr. MARTINUS LUTHERUS:

Van deezen Inhoud:

Zoo staat het tegenwoordig tot Thorn, en met de Weereld-bekende THORNSCHE RELIGIE-ONRUST, en de daar in tot nu toe, zoo wel In als Buyten Thorn, Aanmerkelyke Gevolgen.

Hic Meta Malorum!

Hier is het Dooden-Ryk, hier woond de stille Rust,
Des Ong'luks Dool-hof sluyt zigh zelfs aan deeze Kust.

Uit het Hoogduyts Vertaalt.

TE AMSTERDAM,
By J. de RUYTER, Boekverkooper op de Agterburgwal, naast het Hoekhuys van de Stilsteeg, aan de Oostzyde, 1725.

STARE DRUKI B.U.T.
Pol. 8.II.5787
Pol. 8.II.5786
K. 334/2000

AAn grootmoedige Zielen valt niets ter weereld betragtings waardiger in de oogen, als onder onverdiende Vervolgingen ontzett'lyke proeven haarer Geloofs-ſtantvaſtigheit, op Bloeddruypende Voetſtappen, te hebben afgelegt: want hunne pryswaardige lydzaamheit is noyt grooter geweeſt, als wanneer zy, na den aart der ondergaande Zon, den onwaardige Weereld, dien helderen Glans komt t' onttrekken.

Dit is de Aanmerking geweeſt, welke onpartydige gemoederen, over de Dood van den tot Thorn Onthalsden, mitsgaders voor de Wereld ongelukzaligen, maar in den Hemel wel-aangeſchrevene Preſident *Rösner*, gemaakt hebben; in dervoegen, dat ook, tot niet weynig vertroosting des zelven, na zyn gelukkiglyk doorgeſtaan Nood-lot, dit volgende ſtuk is bekent gemaakt, naamelyk:

De Spreekende DOOD-KIST van den, in 't

THORNSCHE RELIGIE-OPROER,

Onthalsden Preſident *Rösner*, aan de omſtaande Geloofs-genooten:

VErwondert u niet, gy Omſtanders, dat gy van een Dood-Kiſt werd aangeſprooken, immers zyn wel eer Leeflooze dingen Redenen toegeſchreven, waarom zoude ik, die tot bewaaring eenes ſtantvaſtigen Martelaars der Euangeliſche Lutherſche Kerk geſchikt ben, dan ook niet aan dergelyke Vryheit deel hebben? zoo ik ſwaarigheit maakte te ſpreeken, dan mogte miſſchien de Dood-

Baar in plaats van my dat doen, ja ook zoo die moehte ſwygen, zoo zouden dog andere leeven-looze ſchepſelen tot uytbreyding, van 't geene ik heb voorgenomen te zeggen, met tongen zoeken te waapenen.

Ik ben niet van zints U, myne Omſtanders, te wyzen op de koſtelykheit, welke de konſtige hand van myn meeſter aan my heeft laten zien, want de droevige omſtandigheden, die tot het maaken van my aanleyding hebben gegeven, hebben niet meer als eenige t'zaamengevoegde Planken begeert: ook wil ik niet, dat gy de plaats myner begraaffenis, ten opzigte van de gewoonlyke luyſter, op andere tyden aan voornaame Lyken gedaan, met verwondering zoudt beſchouwen: want gy zult niet dergelyks vinden, maar wel een meenigte begeerige Motten en Wormen, welke op de aan my beruſtende en haar toegeſchikte ſpyze wagten. Maar myn inzigt is, dat gy de ontzielde Perſoon, welken ik tot een onderaarts Ruſt-bedde dienen moet, met een naauwkeuriger overweging zult beſchouwen; ik naamelyk vervat in myn kleyn begrip een groot Man, niet juyſt na de uytwendige geſtalte, want die hadde hy met veel andere menſchen gemeen, maar ten opzichte van zyn deugden en hoedanigheden, zyne godsdienſtigen yver en verdienſten, welker groote ik van andere ten hoogſte onderſcheyde. 't Is de Onthalsde *Rosner*, dewelke, of hy ſchoon de naam niet van een Roos ontleent heeft, zoo is hy dog in zoo ver een Rooze gelykformig geworden, wyl hy eensdeels met het Roozen-Purper van zyn bloed zigh den weg tot het Graf, zonder zyne ſchuld, gebaant heeft; en ten anderen als een Roos lyden moet, dat in den mond der onverſtandigen en onbezonnene, de aangenaame reuk der lieflyke Roozen, en bekoorlyke kragt der welriekende bladeren op de tonge van een Padde is tot Vergift geworden. 't Is de Onthalsde *Rosner*, daar ik van ſpreeke, wegens zyne Geboorte een Man van een voornaam Geſlagt, want zyn Vader is tot Thorn geweeſt de Heer *Tobias Rosner*, Koop-man en Raad, en zyne Moeder de Dogter van de Heer *Jonas Wendens*, van goede middelen, Burger en Koop-man tot Thorn: voerende van zyn Geboorte, de volgende Woorden tot een Devis:

Virtus

Virtus Virtutum Semen;

Dat is:

De Deugd is 't Zaad der Deugden.

Nooyt broeyd een Arend, als een Arend, zyns gelyken,
Des Ouders Deugde-Vuur, ſteekt ook de Kind'ren aan,
En ſchoon zy wierden eens, op haare tyd tot Lyken,
Het is genoeg, haar Deugd en Roem, kan noyt vergaan.

Zyn Stand belangende zoo was onze *Rosner* Zalr:, een Publicq Perſoon, en een Man van verdienſten, nademaal hy alhier tot Thorn in zyne Geboorte-Stad in de veertig Jaar, in 't begin als Secretaris, daar na als Raads-man, maar eyndelyk, als Preſident en Burgermeeſter trouwelyk heeft gedient, zoo dat het *Devis* van zyn ſtandt was: *Dat virtus honores*, De Deugd geeft Eer.

Door Deugden klimt men op tot Waardigheên en Eeren,
Hoe meer de bitze Nyd ons van dien trap wil weeren,
Hoe hoger ons de hand van voorſpoed ſteld in ſtand
Want Deugd gepaart met Dienſt kroont ook het Vaderland.

Aldus heeft onze *Rosner* het Vaderland gediend, maar het zelve konde hem tegen de Vervolging niet beſchermen, en in plaats, dat Thorn zyn Hooft met onvergangkelyke Lauweren had moeten zien pronken, zoo moeſte zy 't zelve (door het Scherp-rechters Swaard van 't Lighaam geſcheyden) bejammeren. Was nu zyn geboorte een blydſchap der Ouders, zoo zoude hen in 't tegendeel zyn ongelukkige Dood [wanneer zy dezelve beleeft hadden] ontallyke traanen uyt de Oogen geperſt hebben. Ten minſten hebben zy zigh by hare tyd niet ingebeelt, dat zyn Doods-dag hem zoo zoude ſmerten, als zy door den dag zyner Geboorte verblyd waaren. Zyne Religië aangaande, zoo was onze *Rosner* een Euangeliſch-Lutherſch Chriſten, zulk een, dewelke in zyn hert geſchreven hadde de Woorden Petri: *Zyt altyt bereydt tot Verantwoordinge aan een yegelyk die u rekenſchap afeyſcht van de hoope die in u is;* 1 Petr: 3: 15.

Heeft hem nu zyn Euangeliſch Gelove door den H: Doop in 't boek der Zaligheit aangeteekent, zoo geſchiede zulks ook na bereykte 65. Jaaren in het boek der Martelaars. Hy zogte een opgereezen Religië-Tumult te ſtillen, maar even deeze Vreede-lievendheit, maakte hem tot een ſlaaf van een verſchrikkelyk Nood-lot. Hy die aan het Tumult onſchuldig was, wierd voor den allerſchuldigſten verklaart.

Aliis inſerviendo conſumebatur.

Met andere te dienen wierd hy verteert.

Op den dag aan welken het Nood-lot den Tour der wreedheit over hem beſlooten hadde, ging hy nog des morgens met alle geruſtheit in de Vroeg-Predicatië, doch hadde het geluk niet dezelve uyt te hooren, maar wierd als een gevangen met het grootſte geweld daar uyt gehaalt. Den 5 December A°. 1724. moeſte hy zig voor de Commiſſie ſtellen, niet om zigh te verantwoorden, maar om zyn dood vonnis aan te hooren. Hy wierde tot het Swaard gecondemneert, niet als of hy de dood verdient hadde, maar om dat de Jeſuïtſche Religië-yver, of om beter te zeggen, om dat de Antipathië der Jeſuïten tegen de Lutherſchen, die ſpreuk had verkoren, 't geen eertyts een betooverde Statuë in Spanjen voerde:

Wy doen wat wy willen.

De dag voor de Executië hadde hy in zyn Gevangenis nog Pardone ende te gelyk het Leven kunnen behouden, had hy willen reſolveeren, zyn Euangeliſche Lutherſche Religië met de Rooms-Catholyke te verwiſſelen, maar hy zag deeze aanbieding van verandering aan als de Thraciſche Honig, die wel zoet van ſmaak ſcheen, maar in hun werking 't doodelykſte Venyn gelyk was. De zevende December was zyn ſterf-dag, den welken hy ook met aanſchouwing des Swaards Grootmoedig tegen ging, en Ridderlyk voleynde.

Hadde het in der Jeſuïten magt geweeſt, zy hadden van herten gaarne alle de Lutherſche tot Thorn uytgeroeit, maar eene verborgene hand des Hemels heeft het te rug gehouden, en dat is het 't geene men zegt: *Oſten-*

Oſtendunt terris tantum fata, neque ultra
Eſſe Sinunt.

Het noodlot laat alleen, zigh zien voor onze oogen,
Maar 't is haar niet vergunt iets verder te vermoogen.

Des niet te min moeſten nog verſcheydene Euangeliſche Zielen hem in zyn Martelaarſchap door een geweldige dood vergezelſchappen, zoo dat zyn val veele met hem te grond velde, en zoude ook nog meer met zigh geſleept hebben, zoo niet de groote ſaghtmoedigheit van zyn Kon: Maj: daar was tuſſen gekomen, en dat ook eenige andere zigh niet by tyds hadden weg gemaakt. Zoo ſterft dan, 't is waar, onze *Rosner* na het Lighaam, maar niet na de Ziel, want dezelve verhefte zigh van de bloedige Rechtplaats na den Zetel der Sterren, om aldaar *pro præmio conſtantiæ*, de Kroon der Eeuwige Zaligheit deelagtig te worden. Hoe! is dan uw Preſident dood, gy Euangeliſche Thorners? gy zegt ja! want hoe hadde hy anders zyn Huys met een Dood-Kiſt, zyn Eeren-Kleed met een Dood-Gewaad, en het Raad-Huys, met een donker Dood-Graf verwiszelen kunnen? gy hebt gelyk, en ik heb ook gelyk, wanneer ik beweere, dat hy nog werkelyk leeft. *Virtus Rosneriana poſt funera vivit.* De deugd van *Rosner* leeft ook na zyn dood. Hy leeft in zyn Verdienſten voor het Vaderland, want de Heylige *Themis* heeft zyn hooft met de onverderffelyke Lauwertakken van een onvergangkelyke na-roem gekroont: Hy leeft in 't geheugen van het Euangeliſche Burgerſchap, als in een Tempel der Eeuwigheit: Hy leeft in de geduurzaamheit van zyn Geloof, waar voor hem ook de Kroone der Gerechtigheit van zyn Verloſſer is toegelegt. *Satius ipſi fuit mori, quam ſcandalo dato vitam contra conſcientiam conſervare.* 't Was hem beeter te ſterven als, na een gegeve ſchandvlek, het leven tot nadeel van zyn geweeten te bewaaren.

Ondertuſſchen beſchouwt hier (gy bedroeft Thorn in my) een Preſident met een afgehouwen Hoofd, de vroomigheit tot in 't bloed, en de onſchuld tot in de dood vervolgd: Maar leert ook te gelyk

dat

dat aan onzen onthalsden *Rôsner* is waar geworden het geene dat *Syrach* zeyd Cap. 13. aan 't laaſte veers: *Wel hem, die geen boos geweeten heeft, en wiens toeverlaat hem niet is ontvallen.*

Dit ſtuk, gelyk 't zelve in het Ryk der Levenden met tamelyke toejuyching in 't ligt is gekomen, alzoo kwam 't zelve ook in 't Ryk der Dooden te voorſchyn, en was aan den Heer *Rôsner* zelfs geäddreſſeert, dien het zelve ook niet mishaagde. By deeze Miſſive bevond zigh een kleyn Pakje met dit opſchrift:

Zoo ſtaat het tegenwoordig tot Thorn met de Wereld-bekende Thornſche Religie-onruſt, en de daar in tot dato zoo wel In als Buyten Thorn aangemerkte gevolgen.

Uyt dit Opſchrift beloofde zigh *Rôsner* een tamelyke voor-raad van Thornſche Nieuwigheeden, en noodigde daarom voor de opening van het Paquet Doctr. *Luther* tot zigh, om het Thornſche nieuws met malkander door te leezen; als nu dezelve verſcheen, en de pligtspleegingen van welkomſt waaren gewiszelt, zoo wierd de aangekomen nieuwigheit onder het volgende diſcours gemeen gemaakt.

De

De Derde Afzending
Van de, in het
RYK DER DOODEN
Gehoudene t'Samenſpraak tuſſchen den Onthalsden
H^r. JOHANN: GOTTFRIED RÖSNER,
Gewezen Hoog-geachte Preſident en Opper-Burgermeeſter
der Stad THORN, en
D^r. MARTINUS LUTHERUS:

LUTHERUS.

NA dat wy in onze Laatſte t'Samenſpraak de Catholyke Inwyings-Predicatië in de Maria-Kerk tot Thorn, onderzogt, ende te gelyk de een' en andere Aanmerking daar over gemaakt hadden, zoo ben ik verder zeer begeerig iets van den voortgang der Thornſche Nieuwigheeden te hooren: maar ondertuſſchen kan ik niet verbergen, myn Heer, dat ik my ongemeen over de tot in den dood beveſtigde Beleydenis van alle de Geëxecuteerde Lutherſche tot Thorn, heb verblyd.

RÖSNER.

Ik hebbe niet anders geweeten, waarde Lutherus, als dat zy alle, die wegens de Thornſche Religië-Onruſt myne Mede-gevangene waaren, by de Euangeliſche Religië ſtandvaſtig zyn gebleven; maar het tegenwoordig voorkomende Nieuws wederſpreekt myn goede meyning, die ik daar van gehad hebbe. Want ik vinde hier, dat een, onder de ter Dood Veroordeelde Burgers, met namen *Heyder*, is Gepardoneert, na dat hy voor de gecommitteerde Inquiſiteurs, de Lutherſe Religië had afgeſwooren, en die van de Rooms-Catholyke

aangenomen. Waarlyk deeze Tyding ontzet my geweldig, en ik weet niet, wat ik daar toe zeggen zal, behalven dat ik hier een klaar bewys vinde, dat de grootſte misdaad van my, de met my tot Thorn Geëxecuteerde, en op andere manieren vernielde Perſoonen, is geweeſt de Euangeliſche Religië, aangezien dat, als zy het voorbeeld deezes afgevallenen hadden gevolgd, zy niet alleen het Proces op een gants andere wyze zouden hebben gevoert, maar ook dat het Vonnis heel anders zoude zyn uytgevallen.

LUTHERUS.

Myn ſtelling is altyd dit geweeſt: *Verdoemt niet, op dat gy ook niet Verdoemt en word*, en alzoo wil ik over den afgevallenen niet oordeelen: genoeg is het dat een yder hier namaals wel zyn Rechter zal vinden; ondertuſſchen weet ik ook wel dat het waar is't geen Chriſtus zegt: *Wie my verloochent voor de menſchen, dien zal ik ook verloochenen voor mynen Hemelſchen Vader.* Ik heb noyt voor goet gevonden de Menſchen met geweld tot aanneeming myner Euangeliſche Leere te dwingen, ik zoude my ook nog voor God, nog voor Menſchen hebben weeten te rechtvaerdigen, by aldien ik deeze of geene Geloofs-genooten hadden willen verdoemen; maar in tegendeel heb ik ook noyt voor goet gekeurt, als deeze of geene van de eens erkende Waarheit was afgevallen, waar in hy als door zyn Geboorte was geſtelt. Ik hebbe een Licht in de Kerk aangeſtooken, ende het zelve niet onder een Koornmaat, maar op een openbaare Kandelaar geſtelt; wil zigh de Wereld daar van bedienen, zoo ſtaat het dezelve tot haaren dienſt; wil zy niet, *habeat Sibi.* My en veele andere heeft het tot op deeze uure nog niet berouwt, dat ik dit Licht gevolgd ben. Maar als het al om en om komt, zoo zal deeze tot Thorn afgevallene *Heyder* miſſchien tegenwoordig van de Roomſche Religië zoo veel weeten als hy van te vooren van de Euangeliſche geweeten heeft, dog een yeder mag zyne huyd te markt dragen, ik ben tegenwoordig tot geen Ziel-zorger meer aangeſtelt.

Rö-

RÖSNER.

Wy hebben eenerley gedachten met malkander aangaande de Religië zaaken, doch ik vinde hier een ander Nieuws, waar uyt ik zie, dat de Lutherſche tot Thorn, na dat zy afſtand van de ſchoone Maria-Kerk hadden gedaan, ook verpligt zyn geweeſt, vier Plaatzen in den Raad met Rooms-Catholyke te laaten bekleeden, welke Verkiezing dan ook op den 14. Dec: 1724. zyn voortgang heeft gehad: door dewelke twee Roomſche Burgers, hoewel van Joodſche afkomſt, en nog twee vreemde tot Senatores (Raadsheeren) Verkooren wierden. Met de Verkiezing is het dan gedaan, en de *Intraaden* zullen de Beurs ook wel vinden, maar dewyl alle vier Nieuw-Verkoorene geen Duyts verſtaan, en dat allo zaaken in de Duytſche Taal verhandeld worden, zoo weet men niet, hoe deeze *membra in conſeſſu Senatorio*, (deeze Leeden in de Raads-Vergadering) te recht zullen komen.

Maar het is t'aanmerkelyker, dat een Hoedemaker, die te gelyk een bedurve Koopman is, en die nog leezen of ſchryven kan, tot Scheepen benoemt is. Wat dunkt u, waarde Lutherus, van deeze Raads-Verkiezing?

LUTHERUS.

Wat zal ik daar toe zeggen? die geene verdenk ik niet, welke, zonder haare verdienſten, tot zulk een eerwaardig Ampt geraaken, want vooreerſt, zoo is de Tytel ſmakelyk, het Gezag verzeld hem, en een vette Buyk zal by hen wel de beſte Negotië zyn; maar de andere zyn zoo veel te meer by my verdagt, welke diergelyke *ſubjecta inidonea promoveert* (onbekwaame onderwerpen gevordert hebben.) Het hiet wel, niemant zeyd: *Sæpe etiam eſt olitor verba opportuna locutus*, een Warmoeſier heeft ook dikwils een woord van pas geſprooken. Maar *omne ſimile claudicat, ergo etiam & hoc.* (Alle gelykenis gaat mank, derhalven ook deeze.) Ten minſten zal het Raadhuys zigh ſlecht op deeze helden verlaten kunnen; Ten waare dat ſtomme Orakels ook met onbekende hoedanigheeden

waaren voorzien, of *per habitum infusum* (door een ingestorte hebbelykheit) tot Professooren der *Curialischen* Hoog-Leeraars der Stads Weetenschappen geraakt waaren. Dog die eene Taal of Weetenschap niet verstaat, kan zigh ook niet verspreeken, en wie dat zigh in geen *negotiis publicis* openbaare (dat is: Stad of Land-raakende) zaaken steeken kan, die heeft ook voor geen verantwoording te vreezen.

RÖSNER:

Misschien kan het zyn, dat de Heeren Jesuïten veel liever zien, dat onnoozele Menschen tot Raaden zyn verkooren, als Verstandige en Ervaarene, wyl zy de eerste veel eerder tot haar wil bepraaten konnen, als wanneer zy met scherpzinnige en Vaderlands gezinde voorwerpen te doen hebben. Maar hoe dat de Magistraat van Thorn daar toe gekomen is, dat zy vreemde tot haar Mede-Litmaaten hebben verkooren, dat kan ik niet begrypen: Nademaal, zoo veel ik my erinnere, tot Thorn, uyt kragt der Stadts-Wetten, geen gewoonte is, vreemde tot een Raads-plaats toe te laaten. Dog ik vinde hier weêr wat nieuws, 't geen hier in bestaat, dat de Jesuïten voor de schade by hun aan het Seminarium, of de Hooge School, geleeden, vorderen 35000. Flor. en dat zy daar van ook reeds de *Liquidatie* van de gepretendeerde som hebben op gemaakt.

Myn God! hoe zeer vergissen zigh die Geestelyke Vaders in deezen eysch! Egter zal de Stad Thorn wel, om vreedens willen, tot de Betaaling moeten verstaan, maar wat zal de Conscientië van deeze Heeren Paters daar toe zeggen! Ten waare, dat zy die *reservatio mentalis*, of Zin-behouding, by de tegenwoordige tyd tot een a la Modisch Geloofs-Artykel hadden gewettigt. Ik als een eerlyk Man, kan by ja en neen verzekeren, dat haar geleden schaade, niet over 1000. kan bedraagen, en terwyl hier nog by komt dat het gantsche Collegië, geen 35000. guld. waard is; zoo kan ik niet begrypen hoe dat zoodanige pretensië, na regten, tegens die Stad kan geformeert werden.

LUTHERUS.

Misschien kan het zyn, Myn Heer, dat de Jesuïten daarom een groote som hebben ge-eyst, op dat zy zigh veel zonden konnen laaten af dingen. Eyschen kan men eyndelyk, zoo veel als men wil, maar of men het begeerde altyd bekomen kan, dat is een andere vraag; dog het zy daar mede zoo als het wil de goede Thorners zullen daar geen zyde by spinnen, maar wel een oog toe moeten doen: Het zal hier ook wel weezen, als in andere gevallen, wie den ander over kan, die steekt hem in de sak, maar ik zou denken, dat het in dit geval niet aan de Jesuïten staan zal, op de betaaling der gepretendeerde Som te dringen, maar die zal wel van de aller genadigste uytspraak van zyn Kon. Majest. van Poolen afhangen. Ondertusschen als ik de Jesuïten een Raad zoude geven, zoo zoude ik dezelve tot de Letter-Konst wyzen, daar staat: *Boni pastoris est tondere pecus, non deglubere.* ('t Is het werk van een goede Herder de Schaapen te scheeren en niet te villen.) Maar laat ons tot een ander Nieuwe-tyding over-stappen.

RÖSNER.

Ik ben te vreeden: Want of men dacht, dat de Wraak-zugt der Jesuïten met het Bloed van den Onthalsden President, de Heer Rösner volkomen voldoening zoude genomen hebben, zoo is dat egter geheel mis, terwyl deszelfs nalaatenschap aan de Stad Thorn tot betaaling der schade, volgens voor-geven der Jesuïten, geleeden is toegeweezen, zynde tot dien eynde drie afgezondene van de Commissië tot inventarisëering der goederen in zyn Huys gezonden, waar by allerhande buytensporigheden wierde gepleegt, 't welke aan de Familië van Rösner wel een verlies van 3000. Flor. veroorzaakte.

LUTHERUS.

Wat zegt gy tot deeze tyding, waarde Rösner?

RÖSNER.

Wanneer ik my nog in het Ryk der Levenden bevonde, Myn Heer, en na den aart der geintereſſeerde Menſchen, aan de Tydlyke Goederen was gehegt zoo zoude my zeekerlyk die aan myne Middelen gedaane ſchade niet al te wel behaagen; maar nademaal ik nu een inwooner van 't Ryk der Dooden ben, alwaar nog het bezit van Aardſche goederen, nog de bekommerlyke verkryging der zelven meer plaats heeft, zoo zie ik deeze Tyding met onverſchillige oogen aan; behalve dat ik de myne wegens 't verlies dat zy daar by geleeden hebben eenigzins beklaage. Hadde ik myne Goederen, gelyk als 't helaas! veele Menſchen doen met regt of onregt t'zamen geſchaept, en my alzoo met arme Menſchen-ſweet, en Bloed verrykt, zoo moeſte ik denken dat my 't zelve ook trof, gelyk men plagh te zeggen: *de male quæſitis non gaudet tertius hæres.* Kwalyk gewonne goed komt niet in de derde hand. Maar ik heb daar geen deel aan, dewyl ik het altyd met de Schriftuurlyke Geloofs-ſpreuk heb gehouden: *Het weynige, dat de Rechtveerdige heeft, is beter als den overvloet veeler Godtloozen.* Pſ. 37. v. 16. Maar waarom het den grooten God behaagt toe te laten, dat andere infamelen wat zy niet hebben gezaayd, blyft voor myne oogen verborgen; en de myne moogen zigh met Job trooſten: *De Heer heeft genomen, de Name des Heeren zy Gelooft.* Job. 1. v. 21. De Hand des Heeren is daarom nog niet verkort, hy kan het met de myne maaken, als met Job, dien hy tweemaal zoo veel weder gaf, als hy te vooren hadde Job. 42. 11.

LUTHERUS.

Ik pryze uw ingetoogenheit, Myn Heer, maar wat is dat voor een klyn Aanhangzel, dat by 't voorige nieuws is gehegt?

RÖSNER.

Het is een gedicht, 't welk een Zinryke Pen my ter Eeren ende vertrooſting by myn Nood-lot, aldus heeft opgeſtelt:

Van

Van Zeven booze tuygt die dagh December Zeven,
Als 't Burger-Meester paar kwam op 't Schavot te sneven,
Men nam hun Hoofden weg, ô wat een Treur-geval!
Zag Romen CICEROS (*a*) *ons Thorn zag* RÖSNERS (*b*) *val*
Schier beide even oud, toen zy dit moesten lyden.
O jammer, als het Hoofd der Burgers zoo moet schyden!
Wel eer maakte op deez dag zig ook een Beul gereed:
Het bloedig Slag-zwaard blonk al van de scheede ontkleed
In Engeland voor drie, wien egter nog verschoonde
Des Konings goede gunst, (c) die 't kwaad met goed beloonde,
Regt Konmklyk; dog hier wierd goed nog bloed verschoont.
De Moord-Rol speelt vol uit een gruwel nooit vertoont.

LUTHERUS.

Het is buyten twyffel, dat door dit Troost-Gedicht, wanneer het zelve by uw Leeven te voorschyn was gekomen, uwe Grootmoedigheit ten hoogsten zoude zyn vermeerdert, wyl gy daar uyt wel had konnen merken, dat 'er tot Thorn nog Menschen waaren, aan wien uwe Onschuld klaar in de oogen heeft geschceenen. Ja ik wil wel wedden, dat uw geweezen Mede-gevangene, de Vice-Presi-

dent

(*a*) M. T. Cicero, Rooms Burgermeester, wierde uit Wraak over den volbrachten Moord aan Jul. Cæsar, schoon hy die niet had konnen beletten, van de Draag-stoel gescheurt, en zyn Hoofd, dat hy vry uytstrekte van Popilliö, wien het Drie-manschap zulks hadde belast, met een gaauwigheit Afgesabelt. In 't Jaar des weerele 3907. den 7. December, oud 64. Jaar ziet Zieglers Schouplaats der Tyd den 7. December.

(*b*) J. G. Rösner, Burgermeester van Thorn, wierde uyt Wraak over het Tumult, 't welke de Euangelische aan het Collegië der Jesuïten hadden gepleegt, om dat hy het zelve niet na genoegen had verhindert, van de Poolse Commissië gearresteert, en des morgens vroeg den 7. Dec. in het 66. Jaar zynes Ouderdoms met onverzaagde uytstrekking zyns Hoofts, op de plaats van 't Raad-huys, onthalst.

(*c*) Aº. 1603. den 7. Dec. wierd uit Wraak over de voorgenomen Moord, aan Jacob den Eerste Koning van Engeland, een groote Executië vastgestelt, maar toen de Scherp-rechter op de plaats van 't Casteel te Wincester al gereed stont om den slag te geeven, kwam 'er nog Pardon voor drie groote Vry-Heeren. *Vid Ziegler ibid.*

dent *Zernecke*, niet het allerminſte bedenken zoude genomen hebben u tot in de Dood te vergezelſchappen, wanneer hem een medelydende Pen van een onpartydig Poëet, diergelyken Gedicht, in plaats van een Graf-ſchrift, had aangebooden.

RÖSNER

Hy zoude wel buyten zulk Gedicht de Recht-Plaats met my vrymoedig betreden hebben, indien het zoo ver met hem gekomen was, en ik hebbe zoo veel te minder oorzaak hier aan te twyffelen, terwyl ik alhier een bezonder byleggend voortreffelyk getuygenis van zyn Heldhaftig genomen beſluyt van te Sterven, in de volgende Woorden aldus vinde: Na dat den Vice-Preſident *Zerneck*, den 5. December: des avonds ten 9 uure, de Dood door den Capiteyn *Rehling* (na den Heyligen en alleen wyzen wille Gods) wierd aangekondigt, en wel op die Voorwaarden dat als hy van Godsdienſt veranderde, dat hy het Leven zoo wel als alle Eer-amten zoude behouden, wierd hy, zulks rond uyt afſlaande, alle Uuren en Minuten van de Geeſtelyken en Edellieden, Voornaame en Geringe, overloopen, *ut modis omnibus tentaretur, ſed fruſtra per Dei gratiam & aſſiſtentiam Spiritus Sancti conſtantiſſimus Candidatus mortis quidem turbabatur, ſed non perturbabatur:* Op dat hy op alle wyzen zoude werden beproeft, dog door Gods genaade en byſtant des H. Geeſt wierd de volſtandigſte bereyde ter Dood, wel vergeefs beroert, maar niet ontroert, waar by hem God dan ook trouwelyk heeft bygeſtaan.

Ik ben, zoo luyden zyn eygen woorden, tot dato zoo getrooſt in God ende zoo verblyd, als een onſchuldige, dat ik God niet genoeg kan danken, en hebbe geleerd in Doods-nood vrolyk en verduldig te zyn, en ben bereyd alle Bitterheit des Doods getrooſt te overwinnen, door Gods byſtand en genade, die helpe my verder door de dierbaare Verdienſten Jeſu Chriſti, en des H. Geeſtes kragtige meedewerking, Amen.

Ach! hoe heeft my de wonderbaare goedheit myns Gods gevoerd, in zwaare Aanvechtingen van meer dan tweehonderd Perſoonen, en

geluk-

gelukkig en ſtantvaſtig in myn Geloof, luſtig behouden en getrooſt, om ook de gegevene gevaarlyke Aanſlagen af te keeren. *Laus Deo in æternum.* Gelooft zy God in Eeuwigheit.

Daar wierden hem wel eenige dagen vergund, om zig te bedenken, maar hy zeyde: *Cras idem ero, hodie;* Morgen zal ik dezelve zyn als heeden. Daar toe helpe my God; *Ut maneam in candidatura mortis Martyr Conſtantiſſimus:* Dat ik in het aanſchyn des doods blyve een zeer beſtandig Martelaar. Deeze ſtantvaſtigheit zal God ook genadiglyk vergunnen.

LUTHERUS.

Deeze grootmoedige ſtantvaſtigheit des Geloofs, verdiend in der daad in het Regiſter der Eeuwigheit te werden aangeteekend; want die een rechtſchapen Beleyder der Euangeliſche Waarheit wil zyn, moet met Paulus weeten, dat de banden en wederwaardigheeden op hem wagten; maar wat volgt 'er nu voor Nieuws?

RÖSNER.

Gelyk ik zie, zoo is het een zeer doordringend Geſchrift, het welke Zyne Kon: Maj: van Pruyſſen, aan Zyn Kon: Maj: van Poolen, wegens de Thornſche zaak, heeft laten afgaan.

LUTHERUS.

Indien ik 't durf verzoeken, zoo verwachte ik, dat UE. my dit Schryven zult gemeen maaken.

RÖSNER.

Het is van myn plicht, UE. hier in te gehoorſamen. Het Schryven luyd als Volgd:

FREDRIK WILHELM, Kon: van Pruyssen.

Wy zyn wel onderregt, dat het, aan Uwe Majest: meer dan al te wel bekende, Bloed-Vonnis, en dat nog wel voor 't verloop des gestelden ongelukkigen Termins, is uytgevoerd, het zal ook denzelven zonder twyffel voorgekomen zyn, wat dit werk van de gerechtigheit en het Christendom der geene, die deel aan dit Vonnis ende deszelfs Executie hebben, in de gantsche redelyke wereld, zonder onderscheit van Religië, voor een gevoelen verwekt, wy laaten het ook aan de Goddelyke Voorzienigheit en deszelfs alleen wyze bestiering over, hoe men een zoo grouwzaame en Barbaarische daad zal kunnen goet maken: Maar nademaal men zigh nog niet vergenoegen laat van een zoo groote menigte onschuldig en als nu om wraakroepend Bloed te vergieten, ja geheel en al de Lichamen dezer Martelaars, schoon niet in 't geheel, dog meerendeels den honden voor te werpen, maar dat het tegenwoordig ook over Kerken, Schoolen en den Magistraat gaat, en deshalven alles zal worden omgekeert; ende terwyl dergelyke omverwerping dezer Stad niet kan voorgenomen worden als men daar door de *Olivasche Vreede*, op eene nimmermeer verantwoordelyke wys, niet wil overtreden, zoo hebben wy niet kunnen nalaaten, daar ons, aan de onschendbaarheit van die Vreede zeer veel gelegen leyt, het bovengemelde Uwe Majt: uyt goeder meyning voor te stellen, en den zelven de handhaving van 't gemelde Vreedens Tractaat, en voornamelyk dat geene, wat in deszelfs Tweede Artykel par: 3. en het 35. par: begreepen is, in een zoo gewichtig punct, hier meede te erinneren, met verzoek, dat Uwe Maj. hier toe hulpe wil verschaffen, en zulke schikking gelieven te maken, dat de Stad Thorn by haar Welverdiende Privilegiën, Vryheeden en Gerechtigheeden, zoo wel in Geestelyke als Weereldlyke zaaken, ongeschend gelaten, en wat daar tegen reeds ondernomen is, weder afgedaan en herstelt werden,

op dat in onverhoopte tegendeel den Euangelische Moogentheeden, en voornamentlyk de geene, die als *Compaciscentes*, Verdrag-genooten, of ook als *Guarandeurs* van de *Olivasche Vreede* verbonden zyn die te handhaven, en welke gezamentlyk, zoo als Uwe Maj: wel voorzeeker mag gelooven, op deeze zaak byzonder agt zullen geven, geen oorzaak werde gegeven, zigh van de Middelen (welke in dergelyke gevallen, de Goddelyke Wet en het Recht aller Volkeren gelykmatig zyn) te bedienen, en ten minsten vooreerst derzelven Rooms-Catholyke Onderdaanen ten deele gevoelen laten het geene, 't welke de arme Euangelische met de uytterste smaad en onbillikheit in Poolen moeten lyden. Wy hebben dit Uwe Maj: niet verbergen willen, en verblyven in 't overige, &c.

Berlyn, den 9. January 1725.

LUTHERUS.

Waarlyk de Euangelische Kerk mag zigh wel gelukkig achten, dat God deezen Pruyssischen Gideön verwekt heeft, zigh haarer in deeze harde Vervolging aan te neemen, welke zonder twyffel, wanneer de Jesuïtische Aanslaagen haaren vryen loop wierd gelaten, bekwaam was de Luthersche in Poolen in 't geheel uyt te roeyen, op zulke wyze is het wel waar, wat men zeyd: *Cum duplicantur Lateres, veniet Moses;* Hoe grooter Nood, hoe nader God. Maar ik mochte wel eens weeten, wat de Heeren Poolen voor gedachten hebben, nu zy zien, dat een zoo machtige Moogentheit, zigh de tot Thorn vervolgde Luthersche met zoo veel naadruk aantrekt.

RÖSNER.

Zy zullen de Hoofden over al wonderlyk by malkander steeken, nademaal zy met handen konnen tasten, dat de Koninglyke

Pruysſiſche oogmerken ernſt word, het welke onder ander ook, uyt het volgende, insgelyk Pruysſiſche, Schryven blykt.

Het andere Schryven van Zyn Koninglyke Majeſteit van Pruyſſen, &c. Aan Zyn Koninglyke Majeſteit van Denemarken, &c. Weegen de zaak van Thorn.

FREDERIK WILHELM, Kooning.

De Godzaligen yver, die Uwe Maj: in de beruchte Thornſche Zaak, wegens het daar by gehoudene Onrechtvaardige Gedrag van het Poolſche Hof en de Roomſche Clergië, in het verdoemlyk gepleegde Gruwel tegen de arme Euangeliſche Ingezeetenen der Stad Thorn betoond heeft, is billyk zeer te roemen, en de Allerhoogſte zal Uw aangewende Moeyte, tot redding van deeze onſchuldig vervolgde Luyden, niet onvergolden laten. Dog dewyl Uwe Majeſteits Brief, desweegen aan den Koning van Poolen geſchreven, zoo laat is gekoomen, dat zy voor de Exeçutië van het Thornſe Bloed-Vonnis, niet heeft kunnen overgegeven werden, zoo zal men nu wel zoo dienen te werken, dat ten minſte de ſtaat der Religië, in de Stad niet geheel werde verandert en omgekeert. Wy hebben derhalven heden aan den Koning van Poolen geſchreeven, waar van een Af-ſchrift hier nevens gaat, en ſtellen aan Uwe Majeſteit voor, of hy niet desgelyks doen wil, &c.

Berlyn, den 9. January 1725.

LUTHERUS.

God bewaare deezen, voor de vervolgde Euangeliſche Kerk zoo wel Waakenden, Koning; want daar uyt zal ook de grootſte

Vyand

Vyand van myne, door Gods genade in ſtandt gebragte, Reformatië erkennen moeten dat het waar zy, wat men na myn dood in de Lutherſche Kerk heeft bewaarheit.

Godes Woord en Luthers Leer,
Vergaat nu nog nimmermeer.

Ik weet, hoe het my heeft geholpen, dat Groote Hoofden by myn tyd zigh aan my lieten geleegen leggen, en het werk der Reformatië hebben onderſtut, en kan alzoo licht denken, dat de Euangeliſche Kerk tot Thorn, zigh ook geen gering Voordeel van deeze Pruyſſiſche Bemiddeling te belooven heeft. Was *Carolus Quintus* zoo tegen my gezint geweeſt, als myne *Theol. Antagoniſten* tot Worms en Augspurg, tegen my gezint waren, zekerlyk! 't zoude met het toegezeyde Vrygeleyde, een ſlechte uytſlag hebben gehad, en de Euangeliſche Leere zoude weynig voortgang gehad hebben: Maar de Edelmoedigheit des Keyſers verhinderde alle Vyandlyke Aanſlaagen, zoo dat ik Lutherus was, en Lutherus bleef; en waarlyk, ik wil wel gelooven, dat wanneer het de Jeſuïten konden uytwerken, dat zy met beyde d'Armen, daar heen zouden zoeken te arbeyden, dat 'er geen eenig Lutheriaan, nog tot Thorn, nog in Poolen zoude blyven: Maar *Deus adhuc vivit*, God leeft nog, en d'Euangeliſche Kerk zal, zoo zigh de omſtandigheeden vertoonen, wel in Thorn blyven, al ſchoon zy ook door nog veel ſterker winden van Vervolging mochte beſtormt werden.

RÖSNER.

Dat geeve God, als in wiens handen zoo de herten der Koningen zyn, dat hy die kan leyden, waar heen hy wil: Maar ik vinde hier een ander Nieuws, en dat wel in de volgende Woorden: Gelyk als de Jeſuïtiſche *Proceduuren* tot Thorn tegen de Lutherſche

aldaar van geen een oprecht Catholyk gemoed werd goed gekeurd, zoo heeft ook zyn Pauſelyke H: het uytterſte misnoegen daar over betoond, en deswegen dan ook den Generaal van der Jeſuïten Orden heeft doen aanzeggen, van de Jeſuïten te verplichten, dat zy in haar Religië Yver niet te Ver gaan, nog het allerminſte in de Zaaken der Religië onderneemen, zonder 't zelve alvoorens aan hem bekent gemaakt te hebben.

LUTHERUS.

Zeeker, de tegenwoordige Paus toond op die wyze nog veel goeds in zigh te hebben: ende ik erinnere my by deeze gelegenheit het geene, dat men van *Alexander* ſchryft, dat dezelve gemeenlyk weende, als men hem de Nieuwe Triümphen van zyn Vader vertelde: maar hy bedroefde zigh daarom om dat hy niet Onbarmhertig konde weezen. De toepaſſing hier van zullen de Euangeliſche Thorners tot de allergrootſte Eere van den tegenwoordigen Paus wel weeten te maken: Dog voor ditmaal mag onze t' Samenſpraak hier hebben een

EYNDE.

NB. *Terwyl na het tegenwoordig getuygenis der Couranten, in de Zaak van Thorn, nog veel Nieuws konde voorvallen, zoo zullen deeze t' Samenſpraaken, tot aan het Eynde derzelve werden vervolgd, en alzoo zal in 't toekomende de Vierde te Voorſchyn komen.*

Pol 8.11 4783

3 tytuły

1350 ,-